

українського походження, отечественные и европейские традиции. Установлена историческая синхронность произведения И. Франко и Н. Лысенко с научными и художественными прозрениями рубежа XIX – XX веков.

Ключевые слова: Закон нравственности, духовность, константа Файгенбаума, экспонента, экстремум, компаратор, золотое сечение, синергия, ноосфера, космическая реальность, символ, этимон.

Summary

Varavkina-Tarasova N.P.

**Spiritual Sphere of Ivan Franko's and Mykola Lysenko's Work
"Eternal Revolutionary"**

The article offers new conceptual approach to the work of Ukrainian classics – higher morality of cosmic level. Methodology of analysis of spiritual content of the musical work in the synthesis with the basic categories of exact sciences has been applied. Organization of the melody, metrorhythm, tonality and harmonic base and nform shaping is stipulated by thinking of metascience. Methodological function of musicology is Christian worldview, its liturgical essence. Genre style of the chorus accumulates the sources of old Russian famous singing language, ceremonial arrises of Ukrainian origin, domestic and European traditions. Historical synchronicity of the work of I. Franko and M. Lysenko with scientific and artistic works of the XIX-XX centuries has been ascertained.

Key Words: Law of morality, spirtuality, Faigenbaum constant, exponenta, extremum, comparator, golden ratio, synergy, noosphere, cosmic reality, symbol, etymon.

УДК 37.036:781.1(045)

Вітківська С.О.

викладач Кам'янець-Подільської
міської дитячої школи мистецтв
(м. Кам'янець-Подільський)

**Методи створення стійкого асоціативного мислення учнів на початковому етапі формування
майбутнього музиканта**

У статті розглядаються положення концептуальних підходів щодо процесу формування музиканта на ранній стадії розвитку, який буде успішним, якщо ґрунтуватиметься на інтеграції рівноправних видів музичної діяльності, а саме: слухання музики, вокально-хорове виконання творів, музичення, музично-ритмічні рухи. Подано рекомендації щодо створення стійкого асоціативного мислення на початковому етапі формування майбутнього музиканта. У цей комплексний процес входить вдосконалення естетичних особистісних якостей учнів, поєднання різних видів мистецтв, використання виховного потенціалу українського національного мистецтва, спрямування дітей на красу і довершеність у кожному виді діяльності тощо.

Автор пропонує мовні музично-ритмічні уроки, які побудовані у вигляді подорожей або пригод і апробовані на власній практиці роботи з учнями груп початкового естетичного виховання.

Ключові слова: асоціативне мислення, формування майбутнього музиканта, мистецтво, творчість, теорія розв'язання винахідницьких завдань, інтеграція, жанр, нотна грамота, релятивна система.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Стаття не претендує на всебічне вичерпне розкриття проблеми формування майбутнього музиканта, а є лише результатом досвіду роботи з учнями груп початкового естетичного виховання на уроках колективного музичення. Дана робота розглядає один з можливих шляхів поліпшення цього процесу, який не може вважатися універсальним, але є доцільним.

Процес формування майбутнього музиканта – це цілеспрямований розвиток і вдосконалення всіх компонентів в органічній єдності, що вимагає створення спеціальної педагогічної технології, яка ґрунтується на принципах особистісного, культурологічного, системно-цілісного підходів.

Складний, комплексний процес залежить і від рівня естетичної культури педагога, який керує процесом навчання та виховання музиканта, і від тих засобів, якими він користується, прищеплюючи дітям любов до музики, краси у думках, вчинках, творчості.

Формування майбутнього музиканта проходить як триєдиний процес: сприйняття інформації, її оцінювання, перетворення дійсності на основі здобутих знань, який у своєму розвитку, повторюючись, щоразу піднімається на вищій щабель. Тому педагог повинен сприяти формуванню в учня внутрішніх умов для цього: відповідних механізмів кожної з трьох діяльностей і здібностей, що їх забезпечують. Саме рівень розвитку здібностей до естетичного сприймання, оцінювання, естетичної діяльності (творчості) і лежить в основі формування майбутнього музиканта. Ми розглянемо два перших пункти цього процесу.

Стаття відображає основні положення концептуальних підходів і полягає у припущенні того, що процес формування музиканта на ранній стадії буде успішним, якщо ґрунтуватиметься на інтеграції рівноправних видів музичної діяльності, а саме: слухання музики, вокально-хорове виконання творів, музичення, музично-ритмічні рухи, які будуть використовуватися у самостійній художній діяльності із застосуванням художнього слова, тісно пов'язаних загальним змістом і єдиною методикою.

Особливе місце у формуванні і розвитку музиканта займає спілкування з мистецтвом, яке дозволяє йому зрозуміти свої музичні здібності та відкриває необмежені можливості для їх удосконалення. Відкрити світ художніх цінностей, розбудити потяг до творчості, розкрити індивідуальність – ось мета педагога-музиканта.

Меті музичного всебічного розвитку учнів відповідають мовні музично-ритмічні уроки. Найефективніші з них, побудовані у вигляді малих за часом цікавих подорожей, або пригод, у яких чергуються нескладні для виконання ігри та вправи. Супроводження ігор та вправ відповідною за характером музикою – емоційно збагачує навчальний процес. Спрямовуючи діяльність учнів, викладачу доцільно використовувати віршовані рядки, які краще сприймаються дітьми та створюють умови для запам'ятовування інформації, а також спрямовують діяльність учнів на уроці, наприклад: «Гей, музики, не зівайте, інструменти розбирайте», «Хто співати полюблиє – суму той в житті не знає».

Під час слухання музики та розповіді про образи, що виникли в процесі сприйняття музики, учні початківці досить часто мають обмежену уяву: розповідь попереднього слухача відтворюється розповіддю наступного. З метою розширення уяви дітей створюються віршовані рядки до музичних творів, які слухають діти (іноді подається кілька варіантів), наприклад:

«Пряля»

Тиша простір огортає,
Місяць зорі виганяє,
У журбі душа живе,
Пряля цю журбу погне:
Вмить хмарину зачепила
І на прялку примостила...
Колесо у тиші заскрипіло
І почалось дивне діло:
Хмарка зменшилась умити
Та її це не болить.
Пряля весело співає,
Хмарку в нитку загортає.

Під час знайомства учнів з музичними жанрами, підбирається певний репертуар і дітям пропонуються поспівки з музичним супроводом, які допомагають їм краще уявити особливості кожного з жанрів:

«Марш» (м. Є.Юцевича)

Ми всі крокуємо, всі йдемо.
Музику нашу «маршем» звемо.

«Пісня лисички» (укр..нар. муз.)

Дуже любимо співати,
Звуки гарні добувати.
Все «пісні» співаємо –
Душу звеселяємо.

«Дощик» (укр. нар. мелодія в обробці Я.Степового)

Каблучок, каблучок,
А тепер ще й на носок.
Руки у боки, кроки широкі –
Наш улюблений «танок».

В результаті учні самостійно придумують нове мелодичне звучання для віршованих рядків, використовуючи характерні особливості кожного жанру: чіткий ритм маршу, наспівний характер пісні, рухливий темп танцю.

Під час роботи над музичним твором багато уваги приділяється метричній пульсації, з якою діти справляються швидше, та ритмічному малюнку. Працюючи над рівномірною метричною пульсацією у дводольному розмірі, діти зазначили, що вона схожа на звук годинника: «тік-так, тік-так». Ритмічний малюнок розучуваних творів діти уявляють кроками, відповідно до тривалостей, потім відтворюють його плескаючи в долоні, а згодом виконують на дитячих музичних інструментах. Отже під час виконавської діяльності, розвиваючи дитячу уяву, такі порівняння допомагають учням на доступному їм рівні зрозуміти і опанувати різноманітність ритмічних малюнків.

Використовуючи дитячі шумові інструменти, можна запропонувати створити ритмічний малюнок власних імен, також дітям подобається впізнавати розучені раніше музичні твори за їх ритмічним малюнком.

Працюючи над ритмічною стороною танцю є сенс створювати віршовані тексти під музику з подальшим їх відтворенням в руках. Таким чином учні мають можливість краще відчути метро-ритмічну пульсацію музичного супроводу. Наприклад: танок «Козачок» (муз. Ю.Щуровського)

1 частина: (Діти вибігають парами в коло, утворюють човник)

Нахилились, нахилились,
Покружляли і вклонились.

(Повторення руху в іншу сторону; дівчатка стають поряд біля свого хлопчика, утворюючи коло.)

2 частина: Туп, туп, потоптали (на кожен склад тупають),

Хлоп, хлоп, поплескали (на кожен склад плескають).

Раз, два, підійшли (сходяться в коло),
Покружляли і пішли (розходяться назад).

Окрім цього учні обов'язково повинні знати, що музичні твори поділяються також на інструментальні, вокальні та хорові. А їх основні характерні ознаки – це спосіб їх виконання.

Інструментальні:

Гей, музики, не зівайте,
Швидше гру розпочинайте.
Ложки, бубон, маракас-
Зазвучав оркестр наш.

Вокальні:

Хто жанр пісні поважає-
Соловейком заспіває.
Не ложка, не гармоніст,
Того звемо вокаліст.

Хорові:

Дуже любимо співати:
Він, вона і я, і ти.
Дуже любимо виступати-
Хором пісню завести.

Дитяча декламація сприяє розвитку мовлення, діти вчать не соромитись, не хвилюватись, що дуже їм допомагає під час виступів. В процесі навчання у дітей виховується уважність, активність, ініціатива, витримка, бажання грати в колективі однолітків та зацікавленість мовною діяльністю. Приклад знайомства дітей з елементами нотної грамоти:

Є всього сім нот на світі:
До, ре, мі, фа, соль, ля, сі.
Завчимо ці ноти, діти,
Заспіваймо їх усі...

Щоб активізувати творчий арсенал дитячого мислення, можна застосувати ТРВЗ – одну із методик сучасної освітньо-виховної технології освіти. ТРВЗ – теорія розв'язання винахідницьких завдань. Дослідження педагогів і психологів показали, що розвиток творчої уяви дитини, її фантазії досягає свого піку у віці 6 років. А далі діти потрапляють під вплив стереотипів мислення (в ТРВЗ це називається психологічною інерцією), тому необхідно створювати умови для розумового мислення, давати можливість фантазувати. Використовуючи метод ТРВЗ діти придумали казку про країну, в якій живуть ноти, а керує ними король Скрипичний ключ.

Працюючи з учнями груп початкового естетичного виховання над вокальним виконанням програмових творів, не слід забувати про вузький діапазон, який необхідно розвивати застосовуючи систему відносної сольмізації.

Вихідною позицією музично-виховної концепції видатного угорського композитора, фольклориста і педагога Золтана Кодая (1882-1967) є переконання в тому, що основою музичної освіти і культури нації є народна музика, особливо народна пісня. Саме тому головним видом музичних занять, за Кодаєм, повинен бути хоровий спів.

Система музичного виховання З.Кодая передбачає багато різноманітних музично-методичних прийомів, відносно організації творчої діяльності дітей, частково, імпровізації, виконання і сприйняття музики. Її головна ціль закласти основи музичної освіти дітей, розвинути в них чутливість до рідної мови, озброїти, необхідними для хорового співу, знаннями і навичками, викликати цікавість до домашнього музичення. Головними особливостями даної методики є синтетичне поєднання співацької діяльності з різноманітними рухами, плесканням в долоні, ритмічним акомпанементом, іграми тощо.

Як вже було відмічено, вихідною позицією концепції З.Кодая стало переконання в тому, що основою музичної культури нації, а відповідно, і музичного виховання, повинна стати народна музика. Виховання лише тоді буде стійким, коли воно проросте з рідної національної культури. Тому основну увагу в музичному вихованні автор приділяє ознайомленню із скарбницею народної пісні. Народну пісню педагог розглядав як рідну музичну мову дитини, якою, як і рідною словесною мовою, необхідно оволодіти якомога раніше.

Педагог вважав, що до істинної музичної культури можна прийти лише шляхом активних занять музикою. Практика музичення може стати основою музичного виховання і здатна привести до справжнього переживання і розуміння музики. Лише спів може розвинути ладовий слух, що є фундаментом музикальності. Саме тому Кодай вважав необґрунтованим використання на початковому етапі навчання інструментальної музики.

Щоб забезпечити успішне оволодіння народними піснями і навичками хорового співу, З.Кодай головними завданнями навчання дітей музиці поставив виховання вміння співати по нотах і на слух записувати мелодію. Щоб полегшити і прискорити процес розвитку слуху і техніки читання нот, педагог на всіх ступенях навчання, а особливо на початковому етапі, рекомендував метод відносної (ладової) сольмізації і використання ручних знаків.

Так, ручні знаки є ефективним інструментом музичного навчання, так як вони візуально і кінестетично посилюють відчуття високих і низьких звуків та інтервальних співвідношень між заспіваними звуками. Ручні

Велика увага повинна зосереджуватися на формуванні здатності до художньо-естетичної діяльності (творчості), для цього етапу визначено наступні критерії:

1. Оволодіння виконавськими вміннями і навичками. Показники, характерні для цього критерію:

- рівень усвідомленості необхідності набуття музично-виконавських вмінь;
- уміння втілювати набуті знання у практику виконання музичного твору;
- самостійність виконання музичного твору.

2. Ступінь залучення учнів до творчості в різних видах навчально-виховної діяльності. Цей критерій конкретизується у таких показниках:

- наявність естетичного аспекту у всіх видах діяльності учня;
- прагнення створювати нові естетичні цінності (творчість).

Результати впровадження розроблених методичних новацій в роботу педагогів, які працюють з музикантами-початківцями дадуть можливість зробити такі висновки.

1. Процес формування стійкого асоціативного мислення – це цілеспрямований розвиток і вдосконалення всіх його компонентів в органічній єдності, що вимагає створення спеціальної педагогічної технології, яка ґрунтується на принципах особистісного, культурологічного, системно-цілісного підходів.

2. Формуючий експеримент дає змогу виявити результативність на початковому етапі формування майбутнього музиканта таких психолого-педагогічних умов: дотримання принципу цілісності; створення сприятливого психологічного клімату та духовно-естетичної атмосфери в учнівському колективі; навчальні вправи репродуктивного і творчого характеру з метою створення стійких асоціативних зв'язків; цілеспрямоване педагогічне керівництво самовихованням майбутніх музикантів.

Процесуальною базою реалізації вказаних психолого-педагогічних умов стала розроблена технологія цілеспрямованого створення стійкого асоціативного мислення, органічно поєднаними компонентами якого виявились навчальний процес та гра-казка. Ефективність формування майбутнього музиканта забезпечується єдиною спрямованістю усіх ланок педагогічного процесу.

3. Ефективність процесу створення стійкого асоціативного мислення зростає, якщо цей процес проходить із врахуванням таких основних положень:

- комплексне вдосконалення естетичних особистісних якостей учнів (естетичних потреб, інтересів, навичок естетичного сприймання, оцінювання, художнього смаку);
- поєднання різних видів мистецтв з метою глибокого, всебічного і повного впливу на духовне життя дитини;
- використання виховного потенціалу українського національного мистецтва;
- формування потреби і здатності до художньо-естетичної (творчої) діяльності;
- спрямування дітей на красу і довершеність у кожному виді діяльності;
- вдосконалення навичок естетики поведінки і спілкування;
- раціональне використання естетичного потенціалу всіх навчальних дисциплін.

4. Формування майбутнього музиканта – складний, комплексний процес, що залежить і від рівня естетичної культури педагога, який керує процесом виховання, і від тих засобів, якими він користується, прищеплюючи дітям любов до мистецтва, краси у думках, вчинках, творчості.

Список використаних джерел та літератури:

1. Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука / Г.С.Альтшуллер. – 2 изд. Дополн. – Петрозаводск: Скандинавия, 2004. – 208 с.
2. Ветлугина Н.О. Музичний розвиток дитини / Н.О.Ветлугина. – К.: Музична Україна, 1978. – 256 с.
3. Витковская Н.С. и др. Формирование эстетической культуры младших школьников / Н.С.Витковская. – К.: Радянська школа, 1980. – 150 с.
4. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк / Л.С.Выготский. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
5. Выготский Л.С. Психология искусства // Под ред. М.Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
6. Кодай З. Избранные статьи. / Под ред. И.И.Мартынова – М.: Советский композитор, 1982.- 288 с.
7. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей / Я.С.Кушка. – Вінниця: Нова книга, 2007.- 216 с.
8. Кудина Г.Н. и др. Как развивать художественное восприятие у школьников / Г.Н.Кудина. – М.: Знание, 1988. – 80 с.
9. Орлов В. Мистецтво і педагогічні технології / В.Орлов // Мистецтво та освіта. – №1. – С. 8 – 12.
15. Падалка Г. Учитель, музика, діти / Галина Микитівна Падалка. – К.: Муз. Україна, 1982. – 144с.
10. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навчальний посібник / Е.П.Печерська. – К.: Либідь, 2001. – 272 с.
11. Рагозіна В. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів / В.Рагозіна // Мистецтво та освіта. – 1997. – №2. – С. 5 – 8.
12. Ростовський О.Я. Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики: Метод. Рекомендації / Олександр Якович Ростовський. – К.: Освіта, 1991. – 48 с.
13. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навчально-методичний посібник / Олександр Якович Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.

14. Тарасов Г. Психологические особенности музыкального обучения младших школьников / Г.Тарасов // Музыка в школе. – 1983. – №2. – С. 14 – 18.
15. Тушева В. Творчі завдання на уроках музики / В.Тушева // Початкова школа. – 1997. – №6. – С. 29 – 31.
16. Хлебникова Л.О. Виховання музикою / Л.О.Хлебникова // Навчання і виховання шестирічних першокласників: Зб. ст. / Упор. К.Прищепа. – К.: Радянська школа, 1990. – С. 155 – 168.
17. Детское музыкальное творчество в динамике становления личности // Проблемы музыкальной культуры: Сб. ст. – Вып. 1. – К.: Муз. Украина, 1987. – С. 102 – 119.

Аннотация

Витковская С.А.

Методы создания стойкого ассоциативного мышления учеников на начальном этапе формирования будущего музыканта

В статье представлены концептуальные подходы процесса формирования музыканта на начальной стадии развития, которые основываются на интеграции равноправных видов музыкальной деятельности, а именно: слушание музыки, вокально-хоровое исполнение произведений, музицирование, музыкально-ритмические движения. Предложено рекомендации создания устойчивого ассоциативного мышления на начальном этапе формирования будущего музыканта. В этот комплексный процесс входит усвоение эстетических личностных качеств учеников, соединение различных видов искусств, использование воспитательного потенциала украинского национального искусства, который направляет детей на красоту и совершенство в каждом виде деятельности.

Автор предлагает музыкально-ритмические уроки, которые построены в виде путешествий или приключений и апробированы на личной практике в работе с учениками групп начального эстетического воспитания

Ключевые слова: ассоциативное мышление, формирование будущего музыканта, искусство, творчество, теория решения изобретательских задач, интеграция, жанр, нотная грамота, релятивная система.

Summary

Vitkovska S.O

Methods of Forming of Stable Associative Thinking of Pupils at the Primary Stage of the Future Musician Formation

The article presents approaches of the process of a musician at the primary stage of development, which are based on the integration of equal in rights kinds of music activity, namely: listening to music, vocal and choral rendering of the works, music performing, music and rhythmic movements. Recommendations of creating of stable associative thinking at the primary stage of the future musician forming are offered. This complex process includes mastering of aesthetic personal qualities of the pupils, combining of different kinds of arts, using educational potential of Ukrainian national art, which directs children steps to the beauty and perfection in each kind of activity.

The author offers music and rhythmic lessons, made in the form of travelling and adventures and approved in personal practice in work with pupils of groups of primary aesthetic education.

Key Words: associative thinking, formation of the future musician, art, creation, theory of inventive problem solving, integration, genre, key note literacy, relative system.

УДК 37.036:78(045)

Гут Л.С.

старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м. Хмельницький)

Музика як явище культури і засіб виховання

Проблема розвитку культури, як засобу виховання дітей дошкільного віку, є актуальною в наш час і має психолого-педагогічну значущість. У статті проаналізовано види музичної діяльності (спів, слухання музики, ритмічні рухи), які активізують дітей дошкільного віку, впливають на розумову діяльність, розвивають фізично. Автор розглядає види музичного сприймання у дітей: пасивне, малоактивне, активне. Сприймання музики впливає не тільки розвиток дітей, а і на виховання. Музичне виховання та розвиток дітей дошкільного віку вимагає від сучасного педагога, музичного керівника ініціативу та творчість. Висвітлені умови координації можливостей та їх використання розглядаються автором з практичними прикладами. Зазначені види навчання не лише слугуватимуть музичному становленню дошкільника, а і сприятимуть професійній підготовці музичного керівника.

Ключові слова: гра, пісня, почуття, естетичний вплив, враження, виховання.